

فصل اول: مقدمه و کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه	۲
۲-۱- بیان مسئله	۲
۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش	۳
۴-۱- اهداف پژوهش (هدف اصلی و اهداف فرعی).....	۳
۵-۱- پرسش های تحقیق	۴
۶-۱- تعریف واژه ها و اصطلاحات	۴
۶-۱-۱- مسجد	۴
۶-۱-۲- معماری	۴
۶-۱-۳- معماری مدرن	۴
۷-۱- کاربردهای تحقیق (استفاده کنندگان از نتایج تحقیق)	۴

فصل دوم: مروری بر تحقیقات انجام شده

۱-۲- مقدمه	۶
۲-۲- مبانی نظری پیرامون مسجد	۶
۲-۲-۱- تعریف مسجد	۶
۲-۲-۱-۱- معنای لغوی مسجد	۶
۲-۲-۲- مسجد خلوتگاه راز و نیاز	۷
۲-۲-۳- تاریخچه مسجد	۷
۲-۲-۳-۱- تاریخچه ساخت اولین مسجد	۷
۲-۲-۳-۲- تاریخچه مسجد در ایران	۸
۲-۲-۴- انواع مساجد از نظر نوع	۱۰
۲-۲-۴-۱- مساجد ایرانی	۱۰
۲-۲-۴-۲- مساجد عربی	۱۱
۲-۲-۵- دسته بندی مساجد از نظر محل قرار گیری	۱۲
۲-۲-۵-۱- مساجد شهری	۱۲

۱۳	..... ۲-۲-۵-۲- مساجد جامع
۱۳	..... ۲-۲-۵-۳- مساجد منطقه‌ای
۱۳	..... ۲-۲-۵-۴- مساجد در حد ناحیه و محله
۱۳	..... ۲-۲-۵-۵- مساجد کوچک ریز محله
۱۳	..... ۲-۲-۶- کارکردهای مسجد
۱۴	..... ۲-۲-۶-۱- کارکردهای مسجد در گذر زمان
۱۷	..... ۲-۲-۶-۲- کارکردهای دیگر مسجد
۱۹	..... ۲-۲-۷- معماری مساجد
۱۹	..... ۲-۲-۷-۱- طبقه‌بندی معماری مساجد بر اساس ترتیب زمانی
۲۱	..... ۲-۲-۷-۲- عناصر و اجزای کالبدی مسجد در معماری قدیم ایران
۲۳	..... ۲-۲-۷-۳- عناصر فضایی اصلی تشکیل‌دهنده مسجد
۲۵	..... ۲-۲-۷-۴- هنرهای تزئینی (آرایگان) مساجد
۲۸	..... ۲-۳-۳- مبانی نظری پیرامون معماری مدرن
۲۹	..... ۲-۳-۱- معرفی معماری مدرن
۲۹	..... ۲-۳-۲- بررسی نظریه‌ها و سبک‌های معماری مدرن
۲۹	..... ۲-۳-۱-۱- آدولف لوس
۳۰	..... ۲-۳-۲-۲- گروپییوس
۳۰	..... ۲-۳-۲-۳- میس وندروهه
۳۱	..... ۲-۳-۲-۴- لوکوربوزیه
۳۱	..... ۲-۳-۲-۵- بررسی نظریه‌ها در معماری
۳۲	..... ۲-۳-۲-۶- بررسی شاخصه‌ها در آثار
۳۳	..... ۲-۳-۳- معرفی آثار برجسته معماری مدرن
۳۳	..... ۲-۳-۳-۱- خانه اشتاینر (آدولف لوس)
۳۴	..... ۲-۳-۳-۲- باوهاوس دساو (والتر گروپییوس)
۳۵	..... ۲-۳-۳-۳- ویلا ساوا (لوکوربوزیه)
۳۶	..... ۲-۳-۳-۴- خانه توگندهات (میس وندروهه)
۳۶	..... ۲-۳-۳-۵- بررسی فضایی و عملکردی آثار
۳۷	..... ۲-۳-۳-۶- بررسی فرمی و سطوح خارجی

۴۱	۴-۲- ضوابط معماری مسجد
۴۱	۴-۲-۱- اصل طراحی در مسجد سازی
۴۲	۴-۲-۲- ویژگی های کالبدی مساجد
۴۳	۴-۲-۳- عملکردهای پیشنهادی در طراحی مساجد معاصر
۴۸	۴-۲-۴- عرصه بندی فضاهای مسجد
۴۸	۴-۲-۵- ویژگی های کمی فضاها
۴۸	۴-۲-۵-۱- شبستان
۵۰	۴-۲-۵-۲- وضوخانه
۵۲	۴-۲-۵-۳- توالت ها
۵۲	۴-۲-۵-۴- کتابخانه

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

۵۷	۳-۱- مقدمه
۵۷	۳-۲- روش تحقیق
۵۷	۳-۳- روش گردآوری دادهها
۵۸	۳-۴- ابزار گردآوری اطلاعات
۵۸	۳-۵- روش تجزیه و تحلیل
۵۹	۳-۶- روش طراحی

فصل چهارم: یافته های تحقیق

۶۲	۴-۱- مقدمه
۶۲	۴-۲- تحلیل نمونه های موردی داخلی
۶۲	۴-۲-۱- مسجد دانشگاه تهران
۶۲	۴-۲-۱-۱- ساختمان مسجد
۶۲	۴-۲-۱-۲- انتظام کلی مسجد
۶۴	۴-۲-۱-۳- معرفی فضاهای مسجد
۶۵	۴-۲-۱-۴- معماری ارکان طرح
۷۲	۴-۲-۲- مسجد دانشگاه جندی شاپور اهواز
۷۵	۴-۲-۲-۱- مدارك تصویری

۷۶	..... ۲-۲-۲-۴-سازمان‌دهی فضای بسته
۷۶	..... ۳-۲-۲-۴-سازمان‌دهی فضای باز
۷۶	..... ۴-۲-۲-۴-تزئینات
۷۷	..... ۳-۴-تحلیل نمونه‌های مشابه خارجی
۷۷	..... ۱-۳-۴-مسجد بزرگ شیخ زاید
۸۰	..... ۲-۳-۴-شرح معماری مسجد شیخ زاید
۸۴	..... ۳-۳-۴-مسجد ایا صوفیه، استانبول
۸۵	..... ۱-۳-۳-۴-تاریخچه مسجد
۸۶	..... ۲-۳-۳-۴-معماری مسجد
۸۹	..... ۴-۴-جمع‌بندی یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی داخلی و خارجی

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهاد

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲- تحلیل نظریه‌های والتر گروپیوس، آدولف لوس، میس وندروهه، لوکوربوزیه.....	۳۱
جدول ۲-۲- تحلیل شاخصه‌های کلی بکار رفته در آثار والتر گروپیوس، آدولف لوس، میس وندروهه ...	۳۲
جدول ۳-۲- تحلیل فضایی و عملکردی: خانه اشتاینر، مدرسه باوهاوس، ویلا ساواو خانه توگندهات.....	۳۷
جدول ۴-۲- تحلیل فرمی و سطوح خارجی: خانه اشتاینر، مدرسه باوهاوس، ویلا ساوا و خانه توگندهات	۳۸
جدول ۵-۲- تناسب ارتفاع نسبت به مساحت شبستان.....	۵۰
جدول ۶-۲- حداقل تعداد توالت مورد نیاز مساجد.....	۵۲
جدول ۱-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس حجم کلی.....	۹۰
جدول ۲-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس سبک طراحی.....	۹۱
جدول ۳-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس ورودی.....	۹۲
جدول ۴-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس شبستان (صحن).....	۹۳
جدول ۵-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس گنبد.....	۹۴
جدول ۶-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس مناره‌ها.....	۹۵
جدول ۷-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس تزئینات داخلی.....	۹۶
جدول ۸-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس تزئینات خارجی.....	۹۷
جدول ۹-۴- خلاصه یافته‌های تحلیلی نمونه‌های موردی براساس مصالح استفاده شده.....	۹۸

فهرست تصویرها

صفحه	عنوان
۲۸.....	تصویر ۱-۲- خط ثلث و نقوش آجری مناره مسجد جامع ساوه.....
۳۴.....	تصویر ۲-۲- آدولف لوس، خانه اشتاینر، وین (قبادیان، ۱۳۸۸).....
۳۵.....	تصویر ۳-۲- گروپیوس، مدرسه باوهاوس، دساو (هرتسوگنرات، ۱۳۹۰).....
۳۵.....	تصویر ۴-۲- لوکوربوزیه، ویلا ساوا، پواسی (قبادیان، ۱۳۸۸).....
۳۶.....	تصویر ۵-۲- میس وندروهه، خانه توگندهات، برنو (خانی زاد، ۱۳۹۲).....
۴۰.....	تصویر ۶-۲- مثلث اندیشه‌ها، در آثار معماری آدولف لوس، لوکوربوزیه، والتر گروپیوس و میس وندروهه (استخراج توسط نگارنده).....
۴۶.....	تصویر ۷-۲- فضای کفش (زمرشیدی، ۱۳۹۴).....
۴۶.....	تصویر ۸-۲- نور در شبستان (زمرشیدی، ۱۳۹۴).....
۴۷.....	تصویر ۸-۲- تهویه در شبستان (زمرشیدی، ۱۳۹۴).....
۵۰.....	تصویر ۹-۲- ابعاد استاندارد برای محدوده نمازگزار (احمدی شلمانی، ۱۳۹۰).....
۵۱.....	تصویر ۱۰-۲- انواع تعریف فضایی وضوخانه (زمرشیدی، ۱۳۹۴).....
۵۱.....	تصویر ۱۱-۲- ابعاد استاندارد پاشویه (زمرشیدی، ۱۳۹۴).....
۶۳.....	تصویر ۱-۴- حجم ساده و مکعبی، ترکیب حجم ساده ولی دقیق، فرم نمادپردازانه و آرمان‌گرا.....
۶۴.....	تصویر ۲-۴- نقشه‌های مسجد دانشگاه تهران.....
۶۶.....	تصویر ۳-۴- نمایی از رواق و حیاط میانی رو به ورودی‌های شرقی.....
۶۷.....	تصویر ۴-۴- نمایی از گنبدخانه.....
۶۸.....	تصویر ۵-۴- چشم‌انداز بیرونی از گنبدخانه.....
۶۸.....	تصویر ۶-۴- فضای داخلی گنبدخانه (WWW.AREL.IR ۹۹/۴/۲۵).....
۷۰.....	تصویر ۷-۴- نمایی از مناره (WWW.HAMINO.IR ۹۹/۴/۲۵).....
۷۱.....	تصویر ۸-۴- مسجد دانشگاه تهران و فضاهای اطراف (WWW.HAMINO.IR ۹۹/۴/۲۵).....
۷۳.....	تصویر ۹-۴- مسجد دانشگاه جندی شاپور اهواز (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵).....
۷۳.....	تصویر ۱۰-۴- یکی از ورودی‌ها (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵).....
۷۳.....	تصویر ۱۱-۴- حیاط مسجد دانشگاه جندی شاپور (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵).....
۷۴.....	تصویر ۱۲-۴- کاشی‌های آبی‌رنگ لعاب‌کاری شده (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵).....
۷۵.....	تصویر ۱۳-۴- حیاط وضوخانه، حیاط مسجد ورودی ب (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵).....

- تصویر ۴-۱۴- پلان‌ها (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵)..... ۷۵
- تصویر ۴-۱۵- مقطع طولی (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵)..... ۷۵
- تصویر ۴-۱۶- نمای ورودی ساختمان (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵)..... ۷۶
- تصویر ۴-۱۷- نمای ورودی ساختمان (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵)..... ۷۶
- تصویر ۴-۱۸- تزئینات (WWW.AOAPEDIA.IR ۹۹/۴/۲۵)..... ۷۷
- تصویر ۴-۱۹- مسجد ساخته شده..... ۷۸
- تصویر ۴-۲۰- مسجد در حال ساخت..... ۷۸
- تصویر ۴-۲۱- مسجد ساخته شده..... ۷۸
- تصویر ۴-۲۲- مسجد در حال ساخت..... ۷۸
- تصویر ۴-۲۳- فرش دستبافت ۴۷ تنی مسجد (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۷۸
- تصویر ۴-۲۴- لوستر کریستالی بزرگ مسجد (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۷۹
- تصویر ۴-۲۵- نمایی از گنبدها (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۷۹
- تصویر ۴-۲۶- مناره‌های مسجد (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۷۹
- تصویر ۴-۲۷- سایت مسجد (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۰
- تصویر ۴-۲۸- پلان مسجد (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۱
- تصویر ۴-۲۹- نمای طولی مسجد (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۱
- تصویر ۴-۳۰- نمای اصلی مسجد (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۱
- تصویر ۴-۳۱- حیاط مرکزی (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۲
- تصویر ۴-۳۲- ستون‌های اطراف حیاط مرکزی (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۲
- تصویر ۴-۳۳- ستون‌های اطراف حیاط مرکزی و سایت (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۲
- تصویر ۴-۳۴- شبستان (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۲
- تصویر ۴-۳۵- پوشش گنبدها (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۳
- تصویر ۴-۳۶- تزئینات (WWW.LASTSECOND.IR ۹۹/۳/۱۱)..... ۸۴
- تصویر ۴-۳۷- نمای خارجی مسجد (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۵
- تصویر ۴-۳۸- گنبد مرکزی (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۶
- تصویر ۴-۳۹- چهل پنجره گنبد..... ۸۶
- تصویر ۴-۴۰- فضای داخلی مسجد (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۷
- تصویر ۴-۴۱- پلان مسجد ایا صوفیه (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۷

- تصویر ۴-۴۲- نما و برش مسجد ایا صوفیه (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۷
- تصویر ۴-۴۳- برش مسجد ایا صوفیه (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۷
- تصویر ۴-۴۴- برش حجمی مسجد ایا صوفیه (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۸
- تصویر ۴-۴۵- نمایی از ستون‌های مسجد (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۸
- تصویر ۴-۴۶- نمایی از منارهای مسجد (WWW.ARCHOMA.COM ۹۹/۳/۱۵)..... ۸۹
- تصویر ۴-۴۷- تابلوی موزاییک تصویر حضرت عیسی مسیح (ع) (۹۹/۳/۱۵)
- .....(WWW.ARCHOMA.COM) ۸۹

فصل اول: مقدمه و کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

«در میان اندام‌های درونی هر شهر و روستا، نیایشگاه همیشه جای ویژه خود را داشته و دارد و از اندام‌های دیگر نمایان‌تر و چشم‌گیرتر است و از این رو همه‌جا در مرکز آبادی جای گرفته است» (پیرنیا، ۱۳۸۷: ۴). قرارگیری مسجد در میان بافت شهری و بخصوص محله‌های مسکونی شهر ارتباط هویتی مسجد را با عامه‌ی مردم برقرار می‌کند. تداوم حضور بناهای مذهبی در شکل شهر، از ظهور اولین شهرهای شناخته‌شده تا امروز، موجب می‌شود یک شهر اسلامی را نتوان بدون حضور مسجد و دیگر بناهای مذهبی تجسم کرد. این مطالب اهمیت مسجد در معماری یک شهر اسلامی را نشان می‌دهد اما متأسفانه امروزه به طراحی مطلوب مساجد با توجه به اهمیت آن در معماری یک شهر اسلامی پرداخته نمی‌شود حال آن‌که مسجد محل تجلی مجموعه‌ای از هنرهایی است که مصداق مسلم هنر شهودی است. در مساجد نه تنها دین با هنر ملاقات می‌کند بلکه مهم‌ترین نمودهای هنر اسلامی معماری مساجد ویژگی‌های بارز آن است.

از سوی دیگر معماری مدرن تحت تأثیر انقلاب صنعتی، به ساخت و ساز صنعتی، استانداردسازی و تولید انبوه روی آورد. ساخت بناهای مشابه در اقصی نقاط جهان، بدون در نظر گرفتن عوامل محیطی، جغرافیایی و فرهنگی، دلیلی بر این ادعاست. بنابراین از زمان مدرنیته با تکیه بر خردگرایی و عقل‌مداری محض، نیازهای عاطفی معنوی و روحی انسان نادیده گرفته شد و بازتاب این دیدگاه در معماری، به عمل‌گرایی منجر گردید و کیفیت زیست را به بن‌بست رسانید. بنابراین عدم شناخت از زندگی با تمام شئون آن از جمله جسمانی، روحانی و روانی بازتاب این نوع شناخت در معماری باعث ایجاد بحران موجود در هویت معماری شد. در طول دهه‌های اخیر هر چه بیشتر آشکار شده است که رویکرد عمل‌گرایانه، به یک محیط شماتیک می‌انجامد که فاقد ویژگی و امکانات کافی برای وجود انسان است و بدین علت است که مسئله معنا و هویت در معماری اهمیت می‌یابد (مهدوی نژاد، ۱۳۸۳).

با توجه به مسائل مطرح‌شده در این تحقیق به طراحی مسجد منطقه‌ای با بهره‌گیری از اصول معماری مدرن پرداخته شده است.

۱-۲- بیان مسئله

از ابتدای خلقت و آفرینش انسان بر روی زمین میل به معبود و پرستش خداوند در انسان پدیدار بوده است. به گفته مورخان غربی نمونه اولیه نیایشگاه در دنیا را می‌توان استون‌هنج نام برد. همراه با پیدایش دین و فرستادن پیامبران برای انسان‌ها مکان‌هایی مختص به همان ادیان برای پرستش و عبادت خداوند بنا گردید که دین اسلام از این قاعده مستثنی نیست، دین اسلام که به گواه پیامبران پیشین خود کامل‌ترین دین است؛ محلی برای عبادت و پرستش خداوند یکتا دارد که مسجد نام گرفته است. (مهدوی نژاد و همکاران، ۱۳۹۳) مسجد به جز مکانی برای عبادت دارای عملکردهای دیگری همچون آموزشی، فرهنگی و ... نیز بوده است.